

Anders georganiseerde sport

Sport buiten sportverenigingen om

Remko van den Dool

Anders georganiseerde sport

Sport buiten de sportverenigingen om

in opdracht van de gemeente Utrecht

Remko van den Dool

Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

*Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
+31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl | [@mulierinstituut](https://www.instagram.com/mulierinstituut)*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	7
2.	Positie anders georganiseerde sport	8
2.1	Aandeel anders georganiseerde sport	9
2.2	Profiel anders georganiseerde sporter	11
2.3	De positie van sport in Utrecht	12
3.	Verklaring anders georganiseerde sportdeelname	13
3.1	Motieven	13
3.2	Belemmeringen om te sporten	15
3.3	Omstandigheden die keuze beïnvloeden	16
3.4	Verhouding tot sportverenigingen	17
4.	Conclusies en aanbevelingen	19
	Literatuur	21

1. Inleiding

De gemeente Utrecht wil graag weten wat de redenen van burgers zijn om voor ‘anders’ georganiseerde sport te kiezen. Onder anders georganiseerde sport verstaan we sport buiten een sportvereniging om en buiten zelf georganiseerde sport om (alleen of met bekenden). De vraag richt zich alleen op de sportdeelname van volwassenen.

De onderzoeksvraag komt voort uit een besluit van de burgemeester en de wethouders van Utrecht, beschreven in een brief van 4 juni 2015 aan de raadscommissie Sport en samenleving om een onderzoek naar het genoemde thema uit te voeren. De brief betreft de sportvisie ‘Utrecht Sport, de Utrechtse sportvisie op weg naar 2020’.

De vraag beantwoorden we via literatuuronderzoek en (her)analyse van databestanden van eerdere enquêtes. Aangezien er onvoldoende informatie is over de wijze van sportdeelname van de inwoners van de stad Utrecht, rapporteren we alleen landelijke informatie. Waar relevant, belichten we ook internationale literatuur.

In het rapport geven we de positie van de anders georganiseerde sport weer ten opzichte van de andere vormen en gaan we in op het profiel van de anders georganiseerde sporter en de vraag of mensen bewust voor een ander verband kiezen óf dat dit vooral samenhangt met de sport waar men voor kiest. In het tweede gedeelte gaan we in op de motivatie voor anders georganiseerde sport op basis van de heranalyses en het literatuuronderzoek.

2. Positie anders georganiseerde sport

In dit hoofdstuk belichten we de positie van de anders georganiseerde sport, het profiel van de deelnemer en stellen we de vraag of mensen bewust voor de vorm kiezen of dat dit samenhangt met de keuze voor de sport.

In het volgende schema hebben we opgenomen wat we precies onder anders georganiseerde sport verstaan.

Tabel 2.1 Definitie sportverbanden

Anders georganiseerd	Georganiseerd	Ongeorganiseerd	Overig
abonnee/lid/cursist fitnesscentrum / overig commercieel	lid sportvereniging	georganiseerd door uzelf, familie, vrienden en/of kennissen	deelnemer aan een georganiseerd sportevenement
sociaal-cultureel, sportbuurt- of welzijnswerk	rechtstreeks lid sportbond	alleen, ongeorganiseerd	een georganiseerde sportvakantie
bedrijfssport			zorginstelling
(na)schoolse sport			

Bij sportverenigingen staan doorgaans de (internationale) regels van een specifieke sport centraal. Bij anders georganiseerde sporten spelen deze regels soms een veel minder belangrijke rol. Denk bijvoorbeeld aan badmintonnen of voetballen op een veld in een park. Uiteraard gaat dit ten koste van de professionaliteit van de speelwijze.

Andere kenmerken van anders georganiseerd kunnen zijn dat het zich richt op speciale doelgroepen, inspeelt op de behoefte van doelgroepen (marketinggedachte) en dat de begeleiding en speelwijze van de sport aan het individu worden aangepast. Tot slot komt anders georganiseerde sport doorgaans niet in aanmerking voor subsidies van een gemeente (afgezien van welzijnswerk).

Soms bestaat anders georganiseerd uit een stilzwijgende afspraak met mensen die op hetzelfde moment samenkomen om te sporten. Een voorbeeld is het voetbal op zaterdagmorgen in het Wilhelminapark in Utrecht. Internet maakt dit soort mogelijkheden om te sporten makkelijker doordat via Datumprkker.nl, Whatsapp en e-mail makkelijk veel mensen voor een sportafpraak bereikt kunnen worden. Volgens Elling en Wisse (2013) is afspreken om te sporten zelfs de belangrijkste sport toepassing van sociale media bij jongeren en jongvolwassenen (15 tot 30 jaar).

Veel georganiseerde sport is teamsport. Uiteraard zijn hiervoor regels en afspraken over wedstrijdmomenten en trainingstijden noodzakelijk. Individuele sporten zoals hardlopen en fitness vragen veel minder organisatie, hooguit als een collectieve training gewenst is. Sporten bij een welzijnsorganisatie is meestal voor een bepaalde periode en vrijblijvender. Bedrijfssport kent doorgaans ook geen vast karakter.

2.1 Aandeel anders georganiseerde sport

Hoe belangrijk is de anders georganiseerde sport in Nederland? Deze vraag beantwoorden we door te kijken naar het 'marktaandeel' van de sporten. We tellen daarvoor alle beoefende sporten mee. Iemand die twee sporten beoefent, telt dus twee keer mee. Daarnaast kijken we ook naar de sportfrequentie. Dit cijfer benadert het marktaandeel het beste. De frequentie is relevant voor het gebruik van de capaciteit van de accommodaties. De uitkomsten van deze paragraaf hebben alleen betrekking op volwassenen.

Van alle beoefende sporten wordt 13 procent in anders georganiseerd verband beoefend (zie tabel 2.2). Als we rekening houden met de frequentie, blijkt dat vijftien procent¹ van alle sportdeelnemers anders georganiseerd is. Het grootste deel komt op rekening van commerciële aanbieders zoals sportscholen. Slechts een klein deel komt van bedrijfsport en van welzijnswerk.

Het lidmaatschap van een sportvereniging is relatief onbelangrijk wat de deelname betreft (15%) maar rekening houdend met de sportfrequentie, beoefent twintig procent een sport bij een vereniging. Verenigingssporten zijn dus frequenter beoefende sporten. Bij kinderen tot 18 jaar vindt liefst 58 procent van het aantal sportdeelnemers plaats bij een vereniging (niet in tabel, zelfde bron als tabel 2.2). Een ruime meerderheid van de sportdeelnemers van volwassenen vindt alleen/ongeorganiseerd (40%) of in een informeel verband (familie en vrienden; 25%) plaats. De frequentie van sport in informeel verband is duidelijk lager (17% naar sportfrequentie).

Voor fitness, hardlopen en teamsport hebben we bekeken wat het belangrijkste verband is waarin deze sporten worden beoefend (naar sportfrequentie, zie tabel 2.2). We zien dat hardlopen typisch een individuele sport is: 79 procent van de sportbeoefening vindt alleen plaats. Ook voor teamsporten geldt een speciaal profiel, daar vindt een vrijwel gelijk percentage van de sport bij een vereniging plaats. Fitness en aerobics vindt vooral op een sportschool plaats (47%) maar ook veel thuis (26%) of bij een sportvereniging (13%). Uiteraard zijn we daarbij afhankelijk wat de respondent onder fitness of aerobics verstaat. Mogelijk zou een deel van de mensen in de jaren zestig dit soort oefeningen gymnastiek hebben genoemd.

Voor andere veel beoefende sporten (niet in de tabel) ligt het accent van de sportdeelnemers op een vereniging (68%, racketsporten) en alleen/bekenden (91%, wandel/fietsen). Zwemmen kent redelijke diverse verbanden. Vooral alleen of met bekenden, maar ook als abonnee en als lid van een sportvereniging.

Naar leeftijd zien we dat vooral jongvolwassenen vaker lid zijn van een sportvereniging (naar sportfrequentie). Van de 18- tot 34-jarigen is 28 procent lid, bij de leeftijdsgroepen daarboven is dat rond zeventien procent. Ook bij fitnesscentra/commerciële aanbieders ligt het accent op jongvolwassenen. Zij sporten veel minder vaak alleen (32%, tegen de 50% voor andere groepen). Bij ouderen zien we wel dat zij vaker sporten via een welzinstelling of sociaal-cultureel werk. Het gaat echter dan om enkele procenten.

¹ Percentage tot stand gekomen als rekening gehouden met cijfers achter de komma.

Tabel 2.2 Marktaandeel van de verschillende sportverbanden in sportdeelname en sportfrequentie (maximaal 3 sporten), Nederlanders van 18 jaar en ouder (%).

<i>Aantal waarnemingen (ongewogen)</i>	Totalen		Sportfrequentie		
	Deelname	Sportfrequentie	Fitness, aerobics	Hardlopen	Team sport
	4.513	4.513	772	418	320
Abonnee, lid of cursist fitnesscentrum of commerciële sportaanbieder	11	14	47	2	0
Bedrijfssport	1	1	1	1	2
Sociaal-cultureel, sportbuurt of welzijnswerk	1	1	0	0	0
Alleen, ongeorganiseerd	40	42	26	79	3
Georganiseerd door uzelf, familie, vrienden of kennissen	25	17	7	10	15
Lid sportvereniging	15	20	13	6	78
Overig	6	5	5	3	2

Bron: eigen bewerking data Vrijetijdsomnibus 2012, Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau van de Statistiek

Uit tabel 2.2 komt naar voren dat het verband bij volwassenen vooral samenhangt met de keuze van de (type) sport. Alleen voor fitness/aerobics is sprake van meerdere belangrijke verbanden.

Ontwikkeling in de tijd

We zien dat de deelname aan sport door volwassenen door de jaren heen toeneemt, vooral vanwege de groei van sporten zoals hardlopen en fitness (Kamphuis & van den Dool, 2008). Daarnaast zien we dat het aantal leden van sportclubs als percentage van de volwassen bevolking min of meer gelijk blijft (Tiessen-Raaphorst & van den Dool, 2012). Het effect is dat het 'marktaandeel' van sportverenigingen in de loop der tijd geleidelijk afneemt (van 't Verlaat, 2010). Doordat voor de diverse onderzoeken de verbanden niet vergelijkbaar zijn, hebben we echter geen concrete cijfers over de ontwikkeling van anders georganiseerde sport in het algemeen. Duidelijk is wel dat dit verband over langere tijd steeds belangrijker wordt, gezien de groei van de deelname aan fitness/aerobics.

Yoga

De opkomst van fitness leidde tot de vraag of dit een sport is (Stokvis & van Hilvoorde 2008). Dezelfde vraag komt nu op bij yoga, een sport/activiteit die bij uitstek anders georganiseerd is. NOC*NSF heeft yoga in de lijst met sporten van haar sportdeelname-index onderzoeken opgenomen. Daarnaast stelde de sportkoepel eind 2015 vast dat yoga in de top tien sporten voor 5 tot 80 jaar staat (NOC*NSF, 2015). Ook voor de Richtlijn Sportonderzoek denken onderzoekers erover om yoga als sport in de lijst met sporten voor onderzoek op te nemen. Een proefonderzoek hiervoor liet zien dat zeven procent van de volwassenen yoga beoefent (in zeer sterk stedelijke steden is dat zelfs twaalf procent; eigen analyse Nationaal Sportonderzoek 2016).

Anders georganiseerd: initiatieven in of vanuit de buurt

Een typisch voorbeeld van anders georganiseerde sport zijn buurtinitiatieven om te sporten en bewegen. Van Lindert et al (2014) heeft onderzoek gedaan naar de bekendheid van deze initiatieven en de

deelname hieraan. Het blijkt dat een groot deel van mensen van 16 tot 80 jaar niet weet dat in de afgelopen 12 maanden activiteiten in of vanuit de buurt zijn georganiseerd (31%). Negen procent geeft aan dat er geen activiteiten zijn geweest. 60 procent kan dus wel een of meer initiatieven in de buurt noemen. De meest genoemde activiteiten zijn wandelingen (45%), fietstochten (30%) en hardloopevenementen (33%). Toernooien en proeflessen op verenigingen worden ook vaker genoemd. Vijftien procent noemt sportieve activiteiten door een wijkcentrum, buurthuis of speeltuin. Uiteindelijk heeft ongeveer een op de vijf in de afgelopen 12 maanden zelf aan een sportieve buurtactiviteit deelgenomen.

Met name mensen die op het platteland wonen, noemen initiatieven in hun buurt. Het verschil met mensen die in zeer stedelijke gebieden wonen is fors (75% vs 43%). Uit eigen analyse van deze data blijkt dat op het platteland meer fietstochten en toernooien worden georganiseerd. In (zeer) stedelijke gebieden zijn meer hardloopevenementen. Daarnaast zijn bij sportvelden wat meer activiteiten (20% stedelijk gebied vs 11% platteland). Van de buurthuizen, wijkcentra en speeltuinen zijn in stedelijk gebieden iets meer sportieve activiteiten bekend dan in de niet of minder stedelijke gebieden.

Uiteraard is het mogelijk dat in steden meer activiteiten worden georganiseerd dan op het platteland, maar dat de bewoners in steden deze activiteiten minder makkelijk waarnemen.

2.2 Profiel anders georganiseerde sporter

In de vorige paragraaf beschreven we de sportdeelname. In deze paragraaf beschrijven we het profiel van de sporters in de diverse verbanden. Het gaat hier om het belangrijkste verband voor de meest beoefende sport waar zij aan deelnemen.

Anders georganiseerde sporters zijn vooral vrouw en zijn ouder dan leden van een vereniging, maar jonger dan mensen die vooral zelf of met bekenden aan sport deelnemen. Mensen die anders georganiseerd sporten zijn vaker 35 tot 54 jaar. Opleiding kent geen relatie met het verband van de beoefende sport.

Tabel 2.3 Profiel sporters naar belangrijkste verband van de meest beoefende sport, Nederlanders van 18 jaar en ouder (%).

	Lid	Andere organisatie	Eigen beheer / zelf	Niet-sporter	Totaal
<i>Aantal waarnemingen</i>	457	281	1.121	611	2.572
Geslacht					
Man	55	44	52	44	49
Vrouw	45	56	48	56	51
Leeftijd					
18-34	41	33	27	11	26
35-54	32	40	39	32	36
55-64	13	13	19	18	17
65-plus	14	15	16	39	21
Hoogst voltooide opleiding					
Laag	13	14	15	38	20
Middelbaar	45	47	48	46	47
Hoog	42	39	37	16	32

Bron: bewerking Vrijtijdsomnibus 2012, Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau van Statistiek

Niet-sporter

Voor de volledigheid melden we de positie van niet-sporters. De niet-sporters zijn voornamelijk ouder en (een stuk) lager opgeleid. Het opleidingsniveau is een belangrijke verklaring voor sportdeelname (Tiessen-Raaphorst, 2014 en Breedveld, 2014). Zowel leeftijd als opleiding bepalen de sportdeelname. Dus oudere hoger opgeleiden doen meer aan sport dan oudere laagopgeleiden. Hetzelfde geldt voor jongeren. Van de volwassenen doet 75 procent minstens eens per jaar aan sport (eigen bewerking data Vrijtijdsomnibus, 2012). De leeftijdsgroep 18 tot 34 jaar doet beduidend meer aan sport (90%) en de groep 65-plussers doet minder aan sport (54%).

2.3 De positie van sport in Utrecht

Op basis van het factsheet Harten voor sport (2015) beschrijven we de situatie van de sport voor volwassenen in Utrecht. De sportdeelname in de stad wordt vooral bepaald door het profiel van de inwoners van de stad. In Utrecht wonen relatief veel mensen in de leeftijd van 16 tot 44 jaar en het opleidingsniveau is hoger dan gemiddeld. Los hiervan woont in 2012 een kwart van de bevolking in matige buurten tegen 13 procent voor Nederland als geheel.

De sportdeelname onder volwassenen is in Utrecht niet alleen hoger dan in Nederland als geheel, maar ook hoger dan in andere grote steden. Wat betreft het voldoen aan de beweegnorm (NNGB) hoort de stad tot de middenmoot. Met name jongere mensen en hoger opgeleiden doen (veel) vaker aan sport. Van de volwassen Utrechters in de leeftijd van 20 tot 70 jaar is 22 procent lid van een sportvereniging. Van de sporters (62% van de bevolking) is dus circa een derde van lid van een vereniging. De meest beoefende sport onder volwassenen is fitness, gevolgd door hardlopen.

3. Verklaring anders georganiseerde sportdeelname

In dit hoofdstuk bespreken we behalve motieven ook belemmeringen die tot een keuze voor een verband kunnen leiden. Daarnaast bespreken we omstandigheden die samen kunnen hangen met de keuze voor een verband en tot slot de rol van sportverenigingen.

3.1 Motieven

Veel onderzoek naar de expliciete keuze voor een verband om te sporten is er niet. Wel is onderzoek gedaan naar de motieven om bepaalde sporten te beoefenen. Voor een onderzoek uit 2008 hebben we deze motieven ingedeeld naar het belangrijkste verband om aan (een specifieke) sport deel te nemen. We maken daarbij onderscheid naar sporten bij een vereniging, anders georganiseerde sport en ongeorganiseerde sport (alleen of met bekenden). In tabel 3.1 geven we de belangrijkste motieven voor volwassenen weer.

Het belangrijkste motief voor alle verbanden is lichaamsbeweging/gezondheid. Anders georganiseerde sporters noemen dit motief nog eens vaker (81%) dan ongeorganiseerde sporters en leden van verenigingen. De opbouw van conditie, kracht/lenigheid is een motief dat hiermee samenhangt. Met name op dit motief onderscheidt de anders georganiseerde sporter zich van de leden van een vereniging en ongeorganiseerde sporters. Voor de anders georganiseerde sporters is dit het tweede motief (66%).

Het tweede motief voor leden van een vereniging en ongeorganiseerde sporters is de leuke activiteit of het plezier. Hiermee onderscheidt de anders georganiseerde sporter zich in negatieve zin: deze categorie sport wordt duidelijk minder leuk gevonden, hoewel nog steeds wel een meerderheid dit motief noemt (55%). Sociale contacten/gezelligheid zijn voor de anders georganiseerde sporter minder belangrijk, maar nemen toch wel een belangrijke plaats in (41%). Een groot deel van de anders georganiseerde sporters doet aan fitness (58%, niet in tabel). Eerder onderzoek wijst uit dat ook op sportscholen sociale contacten belangrijk zijn (Elling & Ferez, 2007). De fitnessgemeenschap typeren zij echter wel als licht en vluchtig. Ongeveer een kwart heeft daar wel intensievere contacten. Elling en Ferez (2007) geven los van de hoeveelheid en kwaliteit van de contacten aan dat het flexibele en individuele karakter van deze sportactiviteit mensen aanspreekt, naast het gegeven dat fitnesscentra door de kleinschaligheid vaak nabij zijn.

De anders georganiseerde sporter kiest niet voor de sport vanwege het buiten zijn (17% wel). Wat betreft de prestatie/jezelf verbeteren zijn deze sporters minder fanatiek dan verenigingsleden, maar wel serieuzer dan de ongeorganiseerde sporters.

Tabel 3.1. Motieven om te sporten, bevolking 19–79 jaar, op basis van maximaal 3 genoemde sporten (%).

	Vereniging	Anders georganiseerd	Ongeorganiseerd
<i>Aantal waarnemingen</i>	1.019	1.256	2.367
Lichaamsbeweging/gezondheid	74	81	68
Leuke activiteit/plezier	72	55	63
Opbouw van conditie, kracht en/of lenigheid	49	66	44
Uitlaatklep voor dagelijks leven/ontspanning	53	42	38
Gezelligheid/sociale contacten	64	41	31
Lekker buiten zijn	32	17	47
Prestatie, jezelf verbeteren	38	32	22

Bron: bewerking data SportersMonitor 2008, Mulier Instituut/NOC*NSF

Afslanken (35%) en het advies van arts/fysiotherapeut (19%) (niet in de tabel) zijn andere genoemde motieven waarin anders georganiseerde sporten zich (positief) onderscheiden van de andere twee vormen. Anders georganiseerden zijn minder overtuigd dat de sport ‘niet duur’ is. Competitie is vooral belangrijk voor leden van een sportclub (34%). Van de anders georganiseerden noemt 12 procent dit motief.

Globaal samengevat sport een lid van een sportvereniging vooral omdat dit leuk is en de anders georganiseerde sporter omdat het moet. De ongeorganiseerde sporter zit hier tussenin.

Motieven voor beoefenen fitness

Gezien het grote aandeel van fitness/aerobics in de anders georganiseerde sport belichten we hier specifiek de motieven voor deze sport. Lucassen en Tiessen-Raaphorst (2006) vergeleken leden van sportverenigingen met gebruikers van fitnesscentra. De gebruikers van fitnesscentra vonden de openingstijden, de aandacht voor de gezondheid en de hoogte van de leskosten belangrijker dan de leden van een sportvereniging. Minder belang hechten zij aan wedstrijden, de prijzen van consumpties, de mogelijkheid mensen te ontmoeten, een horecavoorziening of de organisatie van nevenactiviteiten. Deze verschillen zijn vastgesteld na correctie voor geslacht, leeftijd, sportfrequentie en stedelijkheidgraad. De auteurs stelden op basis van onderzoek uit 2005 ook vast dat fitnessers veel meer uitgaven dan sporters bij een vereniging (344 tegen 198 euro).

Informele groepen

Een bijzondere vorm van anders georganiseerde dan wel ongeorganiseerde sport, is de deelname van sport in informele groepen. Hieronder verstaan de auteurs van een onderzoek hiernaar (Van den Berg & Tiessen-Raaphorst, 2010) groepen van minimaal drie mensen die buiten een vereniging om aan activiteiten deelnemen. Het groepje komt regelmatig bij elkaar en kan ook als subgroepje uit bijvoorbeeld een sportvereniging zijn ontstaan. De top vijf van sporten die in een dergelijk informeel groepje worden beoefend zijn achtereenvolgens wandelen, tennis, fitness, hardlopen en zwemmen. Ondanks deze lijst met vooral individuele sporten, beoefent overigens 58 procent van de informele groepen de sport in een accommodatie. Bij tennis betreft het soms subgroepjes van een tennisclub.

Gemiddeld zijn de leden zes jaar lid van de informele (sport)groep en bestaat de club circa acht jaar. De meeste groepen komen wekelijks bijeen (80%). De informele groep telt gemiddeld negen leden. De

vriendenkring staat doorgaans aan de basis van de informele sportclub (51%), maar de informele sportclub kan ook ontstaan via officiële sportaanbieders (leden van een teamsport). De belangrijkste reden voor deelname aan de informele groep lijkt te zijn om samen met vrienden te kunnen sporten. Er zijn echter ook groepen waar de sociale band minder hecht is en waar de sport zelf centraler staat (vaker genoemd motief: beter kunnen worden). Voor anderen is een informele groep een alternatief voor een vereniging die te duur, te tijdrovend of van een te hoog niveau wordt bevonden.

3.2 Belemmeringen om te sporten

Naast motieven beschrijven we ook belemmeringen om sport te beoefenen. Het uitgangspunt is daarbij dat belemmeringen ook voor sporters kunnen gelden. Alleen is dat voor sporters geen reden om helemaal niet te sporten. De vragen zijn dus aan zowel sporters als niet-sporters gesteld. Aangezien informatie over het exacte verband voor deze bron ontbreekt, kijken we naar wel of geen lidmaatschap van een sportvereniging. De resultaten zijn weergegeven in tabel 3.2.

De meeste belemmeringen laten weinig verschil zien tussen leden en niet-leden van een vereniging. Leden van sportverenigingen noemen wel vaker geen enkele belemmering dan sporters die geen lid zijn van een vereniging.

De belangrijkste belemmeringen zijn tijdgebrek, lichamelijke problemen en gebrek aan motivatie. Voor niet-sporters zijn de belemmeringen vooral de gezondheid en de beperkte motivatie. De meeste niet-sporters noemen wel tijdgebrek, maar minder vaak dan de sporters. Niet-sporters noemen iets vaker de kosten als belemmering om te sporten (18%). Nauwelijks genoemd door niet-sporters is de prestatiegerichtheid van sportverenigingen (5%, niet in tabel). Een vergelijkbaar onderzoek uit 2014 laat dezelfde tendens zien als de uitkomsten van tabel 3.2 (eigen bewerking Nationaal Sportonderzoek 2014).

Tabel 3.2. Belemmeringen om (meer) te sporten en bewegen, 19 jaar of ouder (%).

	Geen sport	Sport, geen lid	Sport, wel lid
<i>Aantal waarnemingen</i>	1.258	1.287	911
Tijdgebrek (werk, studie of gezin)	32	43	43
Tijdgebrek vanwege andere activiteiten	13	15	19
Lichamelijke problemen/ziekte	29	23	21
Beperkte motivatie/niet leuk om te doen	27	18	13
Sporten is te duur	18	14	13
Houd het niet zo lang vol	19	12	10
Het weer, de duisternis	9	16	14
Geen mensen om samen te sporten en bewegen	15	12	10
Geen enkele	14	18	26

Bron: bewerking data Nationaal Sport Onderzoek 2011, Mulier Instituut

3.3 Omstandigheden die keuze beïnvloeden

Behalve motieven en belemmeringen, hebben we ook een aantal omstandigheden genoteerd die samen kunnen hangen met de keuze voor een vereniging, anders of ongeorganiseerde sport. We bespreken de reistijd, de toenemende flexibilisering van de samenleving en het ervaren wangedrag in de sport.

Reistijden

De reistijd is voor anders georganiseerde sporters vaak korter dan voor leden van een sportvereniging of ongeorganiseerde sporters (tabel 3.3). Twee derde (66%) is minder dan tien minuten onderweg om te kunnen sporten.

Tabel 3.3. Reistijden, bevolking 19–79 jaar (%).

	Vereniging	Anders georganiseerd	On-georganiseerd
<i>Aantal waarnemingen</i>	1.019	1.256	2.367
Maximaal tien minuten reistijd voor meest beoefende sport	56	66	55

Bron: bewerking data SportersMonitor 2008, Mulier Instituut/NOC*NSF

Een verklaring voor de kortere reistijd voor anders georganiseerde sport kan gelegen zijn in de locatie van de fitnesscentra. Vaak zijn deze in (binnen)steden te vinden. Daarnaast zijn er veel centra waardoor fitness in de buurt altijd mogelijk is. Onbekend is of de belangrijkste doelgroepen van fitness, met name vrouwen en iets oudere sporters, mede voor deze sport kiezen vanwege de kortere reistijd.

Invloed van toenemende flexibiliteit

Hoewel de maatschappij zich onder invloed van internet ontwikkelt in de richting van meer flexibiliteit, zijn er ook er ook zaken die redelijk stabiel blijven. Een van de zaken is de tijdbesteding van de Nederlanders (Cloïn, 2013). De patronen veranderen wel enigszins, maar niet wezenlijk. Steeds meer mensen werken tegenwoordig als zelfstandige. Dit betekent voor velen van hen echter niet dat ze bij wijze van spreken even tussendoor kunnen gaan sporten. Denk bijvoorbeeld aan schilders, bouwvakkers en zorgverleners. Mensen die af en toe thuis kunnen werken, gaan wellicht wel makkelijker tussentijds sporten. Het betreft dan doorgaans individuele sporten, aangezien voor gezamenlijke sport de reguliere sporttijden belangrijk blijven.

Cloïn vond overigens wel dat het aandeel van sport overdag op een doordeweekse dag wat toenam (2011 vergeleken met 2006) ten koste van sport tijdens de (doordeweekse) avond en het weekend.

Ervaren van wangedrag

Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau van de Statistiek is bekend dat bij anders georganiseerde sport het minste wangedrag plaatsvindt (29%; eigen bewerking Vrijetijdsomnibus 2012, SCP/CBS). Bij sport op een sportclub heeft 42 procent één of meer vormen van wangedrag meegemaakt. Dit betreft met name de competities van teamsporten.

3.4 Verhouding tot sportverenigingen

Bij de keuze voor een sport zal de toekomstige sporter doorgaans ook overwegen om zich aan te sluiten bij een sportvereniging. Deze sportverenigingen hebben immers een groot aanbod. In deze paragraaf belichten we hoe leden van een vereniging en buitenstaanders tegen sportverenigingen aankijken. Dat doen we specifiek ook voor het belang van verenigingen voor de sociale cohesie in de buurt en we bekijken de interesse voor een hybridevorm: de ‘open’ vereniging.

Oordeel over georganiseerde sport

Omdat we anders georganiseerde sport en ongeorganiseerde sport vooral vergelijken met sport via verenigingen, hebben we hierover een aantal oordelen verzameld (tabel 3.4). Daarnaast hebben we informatie of mensen voor hun meest beoefende sport lid zouden willen worden van een sportvereniging.

Met name de ongeorganiseerde sporters zijn voor hun sport geenszins van plan om lid te worden van een sportvereniging. Liefst 88 procent geeft dit aan. Ook de meerderheid van de mensen die anders georganiseerd sporten wil geen lid worden van een sportclub voor hun sport (56%). Voor een verklaring hebben we een aantal uitspraken over verenigingen met het verband gekruist (ook tabel 3.2).

Opvallend is dat zowel ongeorganiseerde sporten en anders georganiseerde sporten geen fundamenteel ander idee over sportverenigingen hebben dan de leden van de sportclubs. Zij vinden dat sportclubs niet speciaal gericht zijn op prestaties/wedstrijdsport, vinden niet dat clubs te veel regels hebben of dat verenigingen te veel tijd kosten. Dit geldt ook voor het idee dat sportverenigingen minder aandacht hebben voor mensen met een beperkte sportieve aanleg. Een forse minderheid vindt, voor alle vormen, dat sportclubs een belangrijke bijdrage aan de sociale samenhang in een buurt hebben. Twee derde van de anders georganiseerde sporters (63%) oordeelt dat de contacten oppervlakkig zijn tegen ruim twee vijfde bij verenigingssporters en ongeorganiseerd sporters.

Tabel 3.4. Visie op sportverenigingen, bevolking 19–79 jaar (% mee eens).

	Vereniging	Anders georganiseerd	On-georganiseerd
<i>Aantal waarnemingen</i>	1.019	1.256	2.367
Geen lidmaatschap sportvereniging voor meest beoefende sport gewenst		56	88
Met de meeste medesporters is het contact oppervlakkig	42	63	44
Sportverenigingen zijn te veel gericht op prestatie en wedstrijdsport	15	14	23
Sportclubs leveren een belangrijke bijdrage aan de sociale samenhang in een dorp, wijk of buurt	38	34	38
Bij sportverenigingen heb je te veel regels en verplichtingen	9	8	19
Sportverenigingen zijn te weinig ingesteld op mensen met beperkte sportieve aanleg	13	15	21
Sporten bij een sportvereniging kost te veel tijd	6	8	15

Bron: bewerking data SportersMonitor 2008, Mulier Instituut/NOC*NSF

Oordeel belang verenigingen voor de sociale samenhang in een buurt

Leden van sportverenigingen zijn over het algemeen wat positiever over de betekenis van verenigingen in de buurt (tabel 3.5) dan niet-sporters en sportende niet-leden. De diverse groepen zijn eensluidend dat verenigingen weinig activiteiten voor de buurt organiseren (rond 20%). Twee vijfde van de niet-leden merkt weinig van de verenigingen in hun buurt. De niet-sporters zien de vereniging in meerderheid niet als belangrijke ontmoetingsplek. De meeste sporters denken echter wel dat verenigingen daarvoor belangrijk zijn.

Tabel 3.5. Oordeel over sportvereniging in de buurt, 19 jaar of ouder (% helemaal mee eens en mee eens).

	Geen sport	Sport, geen lid	Sport, wel lid
<i>Aantal waarnemingen</i>	526	512	440
Zijn belangrijke ontmoetingsplekken	43	54	59
Merk ik nooit iets van	44	41	34
Zorgen voor samenhang in de buurt	31	33	40
Zijn erg actief in het werven van nieuwe leden	21	24	32
Organiseren regelmatig activiteiten waar alle buurtbewoners welkom zijn	20	19	22

Bron: bewerking data Nationaal Sport Onderzoek 2013, Mulier Instituut

'Open' sportverenigingen

In de inleiding bespraken we de sportvereniging als een wat strakker georganiseerde club vanwege de organisatie van trainingen en wedstrijden voor een specifieke sport. NOC*NSF heeft onderzoek gedaan naar een meer open club waar niet alleen een hoofdsport centraal staat en die voor zowel sporters als niet-sporters is bedoeld (NOC*NSF, 2013). Door een aantal wensen voor te leggen ondervroegen zij respondenten van 15 tot 80 jaar wat zij vinden van een open club. De grootste groep mensen gaf aan het aantrekkelijk vinden als er een fitnessruimte zou komen (39%, NOC*NSF, 2013). Een vijfde gaf aan te willen sporten als de kinderen daar ook al aanwezig waren om te sporten. Tot slot gaf 28 procent aan een andere dan de hoofdsport op de open club te willen beoefenen.

4. Conclusies en aanbevelingen

Op basis van de literatuur en de heranalyse van enquêtebestanden zijn we in staat om de motivatie voor een verband op hoofdlijnen te belichten. We zien dat een verband sterk samenhangt met de keuze voor de sport zelf. Deze keuze bepaalt dus vaak het verband. Voetballen kun je immers niet alleen. Alleen voor een sport zoals fitness bestaat 'keuzevrijheid' als het om het verband gaat. Mensen kunnen deze sport thuis beoefenen door zelf met een apparaat aan de slag te gaan. Veel mensen doen dat ook, maar de meerderheid kiest voor een centrum om deze sport te beoefenen. Dit komt doordat deze centra inspelen op de behoefte om flexibel en zonder verplichtingen aan sport deel te nemen. Indien hier behoefte aan bestaat, kan men bij een instructeur te rade gaan of lessen in een groep nemen. Hardlopen is nog wat vrijer. De kosten zijn lager dan bij fitnesscentra. Vrijwel niemand van de volwassen hardlopers kiest voor deze sport voor een vereniging.

In de motivatie voor sporten via een vereniging speelt volgens de besproken resultaten gezelligheid en sportplezier een grote rol. Bij anders georganiseerde sporten ligt het accent van de motivatie op de gezondheid en de opbouw van conditie. Van den Dool (2015) komt tot de conclusie dat voor volwassen sportplezier belangrijk is aangezien veel gezondheidswinst te abstract is en vooral ook te ver in de toekomst ligt. Ook NOC*NSF richt zich op sport als plezierige activiteit (komende sportagenda van NOC*NSF).

Wat zijn nu de mogelijkheden voor anders georganiseerde sport voor volwassenen en hoe kunnen sportverenigingen hiermee omgaan? We bespreken eerst de positie van de volwassen sporter.

De (oudere) volwassen sporter

Met het toenemen van de leeftijd neemt de sportdeelname steeds verder af. Zo doet 74 procent van de jongeren van 12 tot 19 jaar wekelijks aan sport tegen 36 procent van de 65- tot 80-jarigen (Tiessen-Raaphorst & van den Dool, 2014). In de loop der jaren is de deelname van volwassenen aan sport wel gegroeid. Deze groei heeft echter niet tot meer leden bij sportverenigingen geleid. Wel zien we groei bij fitness (vooral anders georganiseerd) en hardlopen (alleen sporten).

De reden kan zijn dat de aantrekkingskracht van verenigingssport bij volwassenen minder is aangezien deze verenigingen zich vooral op jeugd en presteren richt. De meeste anders georganiseerde en ongeorganiseerde volwassen sporters kijken overigens niet heel negatief tegen verenigingen aan. Daar staat wel 23 procent van de ongeorganiseerde sporters tegenover die wel vindt dat verenigingen te veel op prestatie en wedstrijd sport zijn gericht. Nog eens 21 procent van hen vindt dat verenigingen te weinig zijn ingesteld op mensen met een beperkte sportieve aanleg. Volwassenen die zich niet tot een vereniging aangetrokken voelen sporten daarmee alleen, met bekenden of bij een fitnessprogramma. De vraag is of er geen behoefte bestaat aan een tussenvorm waar volwassenen wel plezierig kunnen sporten. Is alleen sporten werkelijk een bewuste keuze? Niet iedereen houdt alleen sporten lang vol. Voor deze mensen zou (anders) georganiseerde sport een uitkomst kunnen zijn. Zeker omdat hiermee op verschillende behoeften valt in te spelen. Uiteraard kunnen ook verenigingen hierop inspelen.

Wat zijn de kansen voor verenigingen om de sport bij volwassenen te stimuleren en welke mogelijkheden zijn er voor anders georganiseerde verbanden?

Sterke punten sportverenigingen voor volwassen sporters

- hebben sporten die leuk worden gevonden;
- een grote variatie van verschillende sporten;
- beschikken over een uitstekende infrastructuur voor sport;
- organiseren trainingen en wedstrijden;
- hebben goede contacten met gemeenten (subsidies) waardoor de kosten relatief laag blijven.

Minder sterke punten sportverenigingen voor volwassen sporters

- zijn op een specifieke sport gericht met een selectieproces voor de beste spelers. Volwassenen hebben minder behoefte aan prestatie, maar recreatieve sportvormen krijgen minder ruimte;
- het spelen van competities met strakke tijdschema's en bijbehorend transport spreekt volwassenen minder aan;
- veel verenigingen hebben een sterke jeugdcultuur die minder bij volwassenen past;
- recreatieve sportvormen krijgen minder kans vanwege de bestaande spelreglementen;
- accent op aanbod in plaats van op de vraag.

Rol anders georganiseerde sport

Het is belangrijk om inzichtelijk te maken welke anders georganiseerde vormen van sport bestaan. Fitness is bekend, maar ook yoga heeft een grote rol, vooral in steden. Ander 'anders' aanbod bestaat vooral uit sport via het welzijnswerk. De reeds bestaande succesvolle initiatieven zijn verder uit te bouwen. De bekendheid hiervan valt te vergroten. Om in te spelen op de gevarieerde vraag zijn meer leuke sportactiviteiten voor volwassenen te ontwikkelen, lang niet iedereen wil immers aan fitness, yoga of hardlopen doen. De ontwikkeling van het aanbod hiervoor gaat niet vanzelf.

Anders georganiseerde sport kan een grote rol spelen bij het stimuleren van sport bij volwassenen. De vraag is of sportverenigingen geschikt zijn om nieuwe doelgroepen aan te spreken. Het vergt van de vrijwillige bestuurders een sterke doelgerichtheid, ook om hun leden te overtuigen. Wellicht ontstaan er (meer) sportverenigingen die specifiek gericht zijn op de behoefte van volwassenen. Commerciële partijen kunnen hun bestaande rol verder uitbouwen. De gemeente kan deze bedrijven faciliteren door het verbeteren van het vestigingsklimaat. Een knelpunt is dat volwassen niet-sporters geen centraal aanspreekpunt hebben waarin zij hun wensen kenbaar kunnen maken. Dit heeft ook tot gevolg dat zij bij de gemeente niet in beeld zijn.

In tegenstelling tot gepensioneerden zullen jongere volwassenen in weekenden en avonden willen sporten. Dat is ook belangrijk als een deel van de sportgroep alleen op deze tijden kan sporten. Dit geeft bij succesvol beleid druk op de accommodaties.

De gemeente Utrecht zou een voortrekkersrol kunnen vervullen aangezien de groep volwassen niet-sporters minder groot is dan in andere steden.

Literatuur

Berg, E., van den, A. Tiessen-Raaphorst (2010). Doe-het-zelf in de sport: informele groepen in de sportloopbaan. In: Tiessen-Raaphorst, A., Verbeek, D., Haan, J., de, Breedveld, K. (red.). *Sport: een leven lang. Rapportage sport 2010* (pp. 189-203). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Breedveld, K. (2014). Sportparticipatie: uitdagingen voor wetenschap en beleid (oratie). Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Cloin, M., Broek, A. van den, Dool, R. van den, Haan, J. de, Hart, J. de, Houwelingen, P. van, Tiessen-Raaphorst, A., Sonck, N., Spit, J. (2013). Met het oog op de tijd. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dool, R. van den, (2015). Gedragsverandering bij moeilijke groepen. Kansen om sport en bewegen te stimuleren? Utrecht: Mulier Instituut.

Elling, A. en S. Ferez (2007). Fitnesscentra als vluchtige gemeenschappen. 's-Hertogenbosch/ Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut / Arko Sports Media.

Kamphuis, C., R. van den Dool (2008). Sportdeelname. In: Breedveld, K., Kamphuis, C. en Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Rapportage sport 2008* (pp. 74-101). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Lindert, C. van, Bol, P. van der, Reijgersberg, N., Cevaal, A., Dool, R. van den & Poel, H. van der (2014). Voortgangsrapportage monitor Sport en Bewegen in de Buurt 2014. Utrecht: Mulier Instituut.

Lucassen, J., A. Tiessen-Raaphorst (2006). De kwaliteit van dienstverlening in een pluriforme sportmarkt. In: Breedveld, K. en Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Rapportage sport 2006* (pp. 342-369). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Lucassen, J., R. Stokvis, I. van Hilvoorde (2008). Fitness als industrie: de ontwikkeling van een snel groeiende bedrijfstak. In: Breedveld, K., Kamphuis, C. en Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Rapportage sport 2008* (pp. 316-332). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

NOC*NSF (2013). Sportdeelname maandmeting, meting 9, september 2013. www.nocnsf.nl/sportdeelnameindex (geraadpleegd op 21 april 2016).

NOC*NSF (2015). www.nocnsf.nl/wandelen-fitness-yoga-en-vrouwenvoetbal-snelst-groeiende-sporten-in-2015 (geraadpleegd op 21 april 2016).

Stichting Harten voor Sport (2015). Sportparticipatie in Utrecht. Utrecht: Harten voor Sport.

Stokvis, R. en I. van Hilvoorde (2008). Fitter, harder en mooier. De onweerstaanbare opkomst van de fitnesscultuur. Amsterdam: Het Sporthuis.

Tiessen-Raaphorst, A., R. van den Dool (2012). Factsheet. Ontwikkeling van sportparticipatie, verenigingslidmaatschap en vrijwilligerswerk in de sport na 2007. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tiessen-Raaphorst, A., R. van den Dool (2014). Sportdeelname. In: Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Rapportage sport 2014*(pp. 71). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tiessen-Raaphorst, A. (2014). Sociaal-demografische kenmerken van sportdeelname. In: A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Uitstappers en doorzetters. De persoonlijke en sociale context van sportdeelname en tijdsbesteding aan sport*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Verlaat, M. van 't (2010). *Marktgerichte sportbonden: een paradox?* (proefschrift). Utrecht: Universiteit Utrecht.

Wisse, E., Elling, A. (2013). *Sport en sociale media*. Utrecht: Mulier Instituut.

